

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра історії України
(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра
(освітній ступінь)

на тему: «Історія міста Вознесенська (XVIII - початок XXI ст.)»
«History of the city of Voznesensk at the (XVIII - early XX century)»

Виконала: студентка денної форми навчання
напряму підготовки 6.020302 Історія
Кришко Тетяна Сергіївна

Керівник д.і.н., проф. Гончарук Т. Г.

Рецензент к.і.н., доц. Петрова Н. О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 10 від 17.05 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2
протокол № 24 від 15.06 2017 р.

Оцінка відмінно 1 А 1 90
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Бачинська О. А.
(прізвище, ініціали)

(підпис)

Гребцова І. С.
(прізвище, ініціали)

ВІЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Заснування та становище міста Вознесенська в кінці XVIII – поч. XX ст.	13
Розділ 2. Вознесенськ в період Першої світової війни, Української революції та радянської влади (1914-1991).....	29
Розділ 3. Вознесенськ в роки Незалежної України (1991-2017).....	47
Висновки.....	62
Список джерел та літератури.....	66

ВСТУП

Вивчення історії є одним із найважливіших чинників формування національної свідомості народу. Тільки осмисливши минуле, пізнавши витoki своєї культури та історії, можна чітко зрозуміти сьогодення і уявити майбутнє. Тож вивчення минулого своєї країни, а насамперед свого рідного міста, є дуже цікавим та важливим.

Там, де зливається річка Мертвовод з Південним Бугом виникло місто Вознесенськ, один з найбільш великих промислових, культурних і історичних центрів Миколаївської області, що зачаровує старовиною і динамізмом сучасності.

Актуальність теми визначається тим, що дослідження проблем, пов'язаних з генезисом, формуванням й еволюцією міських поселень на теренах Південної України є важливою складовою дослідження комплексу проблем історичного розвитку цього регіону. Однією з найбільш дискусійних проблем регіональної історії Півдня України є проблема витоків південноукраїнських міст: Вознесенська, Одеси, Сімферополя та ін., яка розташована на межі історії, краєзнавства й урбаністики.

Історія Вознесенська є найменш вивченою в порівнянні з іншими, більш розвиненими містами. Особливо це стосується початкового етапу історії міста, який розглядався дослідниками здебільшого у руслі освоєння і заселення Північного Причорномор'я. Багато документів знаходиться не тільки в архівах Миколаївської, Одеської областей, а й в сусідніх країнах, які нами ще не опрацьовані.

Не може бути нічого цікавішого й актуальнішого, ніж знайомство з історією свого краю. Звернення до найважливіших подій минулого нашої української історії дає можливість розуміти і оцінювати ті минулі події, що відбувалися в певну історичну добу. Вивчення цих подій завжди збагачує нас унікальним матеріалом для глибокого розуміння сучасності, спонукає для

правильного вирішення цілого ряду питань у майбутньому. До вивчення таких подій належить краєзнавство. Воно дає змогу крізь призму історії рідного краю побачити історичні події, відкрити нові обрії історичного бачення, виховати у молодого покоління любов до рідного краю.

Мета дипломної роботи Метою запропонованого дослідження є повністю розкрити сутність процесу виникнення й розвитку міста Вознесенська, що полягає у науково-дослідницькому опрацюванні матеріалів з історії міста, як почерпнутих нами з писемних пам'яток, а також підтверджених наукових гіпотез, на основі архівних документів, так і з фольклорних джерел: легенд, переказів та оповідей старожилів міста, дослідити історію міста від заснування і до кінця радянського періоду, становище та розвиток міста сьогодні.

Відповідно до поставленої мети, у роботі вирішуються наступні дослідницькі завдання:

1. Проаналізувати та поетапно дослідити специфіку розвитку через дослідження особливостей архітектурно-планувального, соціально-економічного, демографічного, соціально-політичного, культурного розвитку міста від часу його виникнення та сучасний його розвиток.
2. З'ясувати походження назви, дослідити соціальний і етнічний склад населення міста.
3. Охарактеризувати соціально-економічний, політичний і культурний розвиток міста у окремий період.
4. Опрацювати матеріали архіву та письмові джерела із ЗМІ з теми дослідження та поєднати їх у дипломній роботі.

Об'єктом дослідження є історичні процеси зумовлені даною територією з найдавніших часів до сучасності.

Предметом дослідження є місто Вознесенськ, як економічний та культурний центр Миколаївської області та історіографічне вивчення його розвитку.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію міста Вознесенська.

Хронологічні межі охоплюють період з кінця XIII до початку XXI ст. Нижня межа точно не встановлена, оскільки відомості про перші поселення у Вознесенському районі сягають глибини віків: виявлено рештки поселення та скарб бронзових знарядь праці доби бронзи, кургани скіфських часів, два поселення перших століть н.е. Верхня межа дослідження – сучасний Вознесенськ.

Методи дослідження. Дипломна робота базується на основних методологічних принципах історичної науки: історизмі, системності, науковій об'єктивності при висвітленні історичних процесів, явищ та фактів. При розробці теми використовувалися такі загальнонаукові методи: аналізу та синтезу, індуктивно-дедуктивний; історичний, логічний, системний, статистичний, класифікації, актуалізації, а також конкретно-наукові (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-порівняльний) та спеціально-історичні (хронологічний, синхронний, діахронний) методи.

Аналіз історіографії Дослідження будь-якої історичної проблеми тісно пов'язане із вивченням та урахуванням наукових розробок, які тим чи іншим чином її торкаються. Це дає змогу не тільки урахувати новітні тенденції в історичній науці, а й перенести більшу частину уваги на малодосліджені аспекти, поглибивши їх новими джерелами та висвітливши раніше не розкриті питання.

Всю історіографічну спадщину варто розділити не стільки за методологічним, скільки за хронологічним принципом. Дослідження даної теми привело до вивчення значного пласту доробок як радянського часу, так і сучасності, що й лягло в основу її групування на дві групи: радянську і сучасну. Дослідження зумовлене опрацюванням літератури здебільшого краєзнавчого характеру, насамперед використанням краєзнавчих нарисів з історії Миколаївщини та історії самого Вознесенська зокрема.

У 50-х – на початку 60-х років ХХ ст. література, за винятком газетних матеріалів, із зазначеної тематики майже не випускалася. Особливістю окремих виступів, переважно публіцистичних, був здебільшого високий ступінь суб'єктивізму, оскільки їх автори були сучасниками, а найчастіше – активними учасниками тогочасних подій. Їх праці носять описовий характер, у них відсутній глибокий аналіз. Характерною рисою публікацій радянського періоду було те, що в них відсутня будь-яка полеміка, зовсім немає тематики місцевого самоврядування, бо в радянських умовах вона вважалася неактуальною. Про Південь України, як один із найбільш проблемних регіонів, тоді навіть у центральних виданнях не йшлося. Зате на місцевому рівні широкого поширення набуло видання путівників, коротких нарисів, буклетів тощо.

У 70-80-ті роки ХХ ст. відбулися й якісні зрушення у вивченні історії регіонів України. Характерними рисами розвитку історичної науки на цьому етапі, попри її ідеологічну заангажованість, стали комплексний підхід до розгляду подій, що особливо проявився у виданні колективних узагальнюючих праць; посилення уваги до регіонального вивчення історії; подолання ілюстративного, фактологічного підходу; розширення джерельної бази завдяки активній археографічній роботі; глибокий аналіз соціально-економічних та духовно-культурних перетворень на місцях. Серед таких праць вагомий внесок у розробку історії краю взагалі, окресленої нами проблеми – зокрема, праця, як «Історія міст і сіл УРСР. Миколаївська область» (К.: УРЕ, 1971). Тому однією з основних праць для дослідження розвитку українських міст радянського періоду являється «Історія міст і сіл Української РСР» — енциклопедичне видання про історію міст та сіл України, що складається з 26 томів. Це перша фундаментальна історична праця, кожний том якої висвітлював історію населених пунктів окремих областей України. Важливе місце у збиранні матеріалів для написання нарисів про міста і села належить обласним державним архівам, музеям, красназавчим науково-дослідним установам. Для дослідження міста Вознесенська використано том «Історія міст і сіл

Української РСР, Миколаївська область». Статтю про Вознесенськ написав Борис Йосипович Слободянюк, який впродовж кількох десятиріч очолював Вознесенську районну газету і займався письменницькою діяльністю та багато уваги приділив вивченню питання виникнення та формування міста. Ставши членом Спілки письменників України, він видав кілька книжок, які ввійшли в скарбницю літератури Миколаївщини й України. З його краєзнавчих нарисів: Слободянюк Б.Й. Вознесенськ (історико-краєзнавчий нарис) / Б.Й. Слободянюк. – Одеса: Маяк, 1972. – 36 с.; Слободянюк Б.Й. Вознесенськ (нарис). / Б.Й. Слободянюк. – Одеса: Маяк, 1974. – 32 с.; можна детально дізнатися про історію Вознесенська, історичні події, які відбувалися на цій території до заснування, а також простежити соціальне, політичне та культурне життя міста впродовж всієї історії.

У даному дослідженні також було використано статтю Слободянюка «Вознесенське намісництво», яка вміщена в «Українську Радянську Енциклопедію», де розповідається про заснування Вознесенського намісництва, в яке ввійшло 12 повітів, в тому числі місто Вознесенськ.

Тимофієнко В.І. в своїй книзі «Города Северного Причерноморья во второй половине XVIII» виданої у 1984 році, особливу увагу приділив саме будівництву Вознесенська та його проекту за Деволаном. У даній монографії висвітлюється історія розвитку міст Північного Причорномор'я в другій половині XVIII ст., досить детально вміщено інформацію про створення плану за яким мали будувати Вознесенськ. Розкриваються процеси освоєння території, уточнюються дати заснування і перші етапи розвитку міста. Проаналізовано основні принципи створення і особливості структури населеного пункту.

І на завершення аналізу історіографії даного періоду слід згадати працю Краснюка І. В. «Вознесенский художественный музей Е.А. Кибрика» видана в 1990 році – ілюстрований путівник по музею, що знайомить нас з експозицією, що відтворює життя та творчість Е.А. Кібрика – видатного художника, що

народився у Вознесенську, а також у цій праці можна простежити історію існування самого музею.

Справжній бум та розвиток регіональних історик-краєзнавчих видань розгорнувся уже в умовах незалежної України. Саме тоді для дослідників розпочався спочатку демонтаж всіляких цензурних обмежень, а згодом зникли ідеологічні обмеження і табу, цензура, це – по-перше, а по-друге, в цих умовах зріс, і триває дотепер, інтерес до регіональної історії. Аналізуючи сучасну історіографію з дослідження даної теми особлива увага сконцентрована на таких працях, як праця «Вознесенщина моя зоряна: історико-краєзнавчий нарис» Захарової Р. І., де зібрано і систематизовано матеріали краєзнавчого характеру, що стосуються всього вознесенського району та Вознесенська зокрема. Основна увага нарису сконцентрована на дослідженні історії сіл вознесенського району а також розвиток промисловості, сільського господарства, культури (історія підприємств, колгоспів, біографії видатних діячів), вміщено статті про охорону здоров'я, соціальне страхування, літературну, освітню та спортивну діяльність населення.

Не залишиться не згаданою ще одна праця, написана Валентиною Павлівною Ованесіян «Долина богини Дань». Монографія представляє собою популярний історико-краєзнавчий нарис про місто Вознесенськ, починаючи з найдавніших часів до сучасності. Автор збрала і опрацювала значний документальний матеріал, почерпнутий із фондів державних архівів Одеської, Миколаївської областей, періодичної преси, мемуарів, опублікованих монографій. Місцеві події вона описує на широкому історичному фоні України і Миколаївщини, дотримуючись в основному хронологічного принципу.

До сучасної історіографії слід віднести праці дослідників козацтва, що зробили значний внесок для дослідження території Вознесенщини, це Гуржій О.І., Бачинський А.Д., Бачинська О.А. та інші. Відомий український історик Гуржій Олександр Іванович у монографії «Заселення Південної України у XVIII ст. і роль козацтва в цьому процесі У XVIII ст.», в якій він описує, що за

часів Нової Січі, на місці колишньої фортеці Соколець був козацький зимівник Соколи Бугогордівської паланки. У праці «Козацтво на Півдні України 1775 — 1869» відомого одеського історика Анатолія Діомидовича Бачинського, яку він написав в співавторстві зі своєю донькою Оленою Анатолівною Бачинською, також відомим істориком, що займається дослідженням козацтва, дізнаємося про те, що 1803 - 1817 роках Вознесенськ — центр Бузького козацького війська. А також колективна монографія Бачинської О. А. у співавторстві з такими дослідниками як: Маленко Л. М., Прігарін О. А., Шиян Р. І. «Козацтво на Півдні України. Кінець XVIII — XIX століття» дає змогу простежити історію козаків на даній території, в цей період та ліквідацію Бузького козацького війська в 1817 році.

Період військових поселень досліджує Цубенко Валерія Леонідівна — дослідниця економічної і військової історії України XIX ст. та історії військових поселень, доктор історичних наук, автор книги «Документи з історії військових поселень в Україні». Дана книга представляє собою результат дослідження фондів дореволюційного періоду центрального державного історичного архіву України у м. Києві. Видання складається з чотирьох розділів, власне історію Новоросійського військового поселення кавалерії розкриває другий розділ, де згадується Вознесенськ, як військове місто 11-го округу, що побудоване на лівому березі Бугу та правому березі Мертвоводу.

Особливо важливе значення для вивчення історії початку XX століття, мають видання Тараса Степановича Вінцковського — професора кафедри історії України, ОНУ імені І.І. Мечникова, доктора історичних наук. У 2012 році вийшла друком монографія «Формування і діяльність органів влади Центральної Ради на півдні України», в якій він досить змістовно описує та характеризує діяльність Центральної Ради на території Миколаївщини та Вознесенська зокрема.

Не менше значення для висвітлення соціально-економічних, політичних та освітньо-культурних процесів у регіоні мають публікації сучасного

миколаївського автора Шкварця Валентина Павловича, у яких професор дає змістовний аналіз соціально-економічної та політичної історії Миколаївської землі, в різні періоди її існування. У праці «Миколаївщина першого десятиліття незалежності України. 1991-2001 рр. Історико-краєзнавчий нарис» простежується історія регіону на сучасному етапі: розвиток освіти, культури, промисловості. Його перу належить праця «Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни, 1941-1945 рр.» автор розкриває становище Миколаївщини в період 1941-1945 років. У роботі також використані праці Валентина Павловича у співавторстві з Мельником Михайлом Федоровичем: «Історія рідного краю. Миколаївщина» та «Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни, 1941-1945 рр.».

Таким чином, у нових історичних умовах небувало зросли як увага, так і масштаби історико-краєзнавчих видань, вперше сформувалася справжня історіографічна база для дослідження даної теми. У той же час, залишається ще безліч проблем, які потребують своєї уваги як на регіональному, так і на всеукраїнському рівнях.

Наскільки недостатніми й дотичними є наукові дослідження з проблеми, настільки ж не надто широкою і значною мірою розпорошеною, хоч й досить різноманітною є джерельна база.

Для здійснення роботи були залучені архівні матеріали, які здебільшого вводяться до наукового обігу вперше. Велика кількість архівних джерел, використаних автором, зберігається у сховищах Державного архіву Одеської області. Це такі фонди, як «Управління Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора», фонд «Канцелярия Одесского Градоначальника (с 1820 г. — Новороссийского и Бессарабского Генерал-Губернатора, с 1874 г. — Министерства внутренних дел) (1803–1919)».

Основу джерельної бази в даному дослідженні становлять опубліковані джерела: спогади, документи, карти, статті з газет.

Спогади генерала М. Омеляновича-Павленка — одного з найвидатніших воєначальників Армії УНР — знайомлять нас не лише з перебігом воєнних і політичних подій Визвольної війни 1917-1921 рр., а й створюють яскраву й емоційну картину тих далеких днів. Генерал у своїх спогадах детально описує події 1917-1920 рр. на Вознесенщині. Цей період висвітлений ще в одному джерелі «Боротьба за владу Рад на Миколаївщині : збірник спогадів учасників Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни (1917-1920)».

В дослідженні використано такі документи «Полное Собрание Законов Российской Империи» де згадується про те, що 27 січня 1795 року вийшов царський указ про заснування Вознесенського намісництва. Указ велів: «Губернське місто цього намісництва спорудити над річкою Буг при містечку Соколах під найменуванням Вознесенськ. В документі «Городские поселения в Российской империи» йдеться про те, що у справах будівництва Вознесенська була створена спеціальна урядова комісія. Розробку проектів та підготовку документації поклали на інженерів І. І. Князева, А. І. Шостака і Ф. І. Деволана. Разом з ними "ще два інженера і один архітектор займалися проектами та планами створюваного метропольного міста Вознесенська". З документа Шкаврикова В.А. «Планировка городов России XVIII и начала XIX века» можна дізнатися про план, який був створений для розбудови міста.

Якщо характеризувати "Материалы для географии и статистики России, А. Шмидт. Херсонская губерния» то слід зазначити, що це один з кращих зразків комплексних досліджень регіонів Російської імперії. Написані за директивою Генерального Штабу офіцерами і вченими, дані роботи представляють величезну цінність для аналізу багатьох подій того часу. У багатотомне видання увійшли архівні документи, докладні статистичні відомості, географічні описи, карти і плани Херсонської губернії, де згадується про Вознесенськ.

Цінним джерелом для вивчення історії краю взагалі, сучасного його розвитку – зокрема, є тематичні статистичні збірки, галузеві видання, статті місцевих газет.

Теоретична і практична цінність даної роботи полягає в тому, що зібраний матеріал може бути використаний у подальшому дослідженні історії краю, при написанні узагальнюючих наукових праць з історії Південної України, при підготовці нового видання “Історії міст і сіл України”. Робота становить інтерес для дослідників, котрі вивчають феномен генезису, формування й еволюції міста в різних його проявах. Результати дослідження можуть застосовуватись у системі середньої та вищої освіти; при підготовці вузівських курсів та спецкурсів з історії України та краєзнавства при створенні музейних експозицій. Перспективним є застосування результатів роботи в програмах зі збереження та відновлення історичної спадщини міста.

Структура дипломної роботи визначається змістом проблеми, поставленою метою і завданнями. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та джерел. В першому розділі досліджено заснування міста та його розвиток до початку XIX ст., другий розділ описує події Першої світової війни, революції та панування радянської влади на даній території, а третій розділ присвячений дослідженню розвитку Вознесенська в Незалежній Україні.

Матеріали дипломної роботи пройшли апробацію у вигляді виступу на Всеукраїнській науковій конференції з історії України для студентів та аспірантів «Хаджибеївські читання» у статті «Становлення та розвиток м. Вознесенська(Соколи) XIII середина XIX ст.».

ВИСНОВКИ

Виконана дипломна робота з історії виникнення, розвитку і сучасного стану міста Вознесенська, одного з найбільш великих промислових, культурних і історичних центрів Миколаївської області, однозначно засвідчує, що цей населений пункт має непросту й довготривалу історію. Історія рідного краю завжди манить своєю загадковістю і цікавістю, це автор підтвердила для себе, дослідивши історію Вознесенська.

Узагальнюючи можна дійти висновків, що у даному дослідженні повністю розкрита сутність процесу виникнення й розвитку міста Вознесенська, що полягає у науково-дослідницькому опрацюванні матеріалів з історії міста, як почерпнутих нами з писемних пам'яток, а також підтверджених наукових гіпотез, на основі архівних документів, так і з фольклорних джерел, досліджена історія міста від заснування і до кінця радянського періоду, становище та розвиток міста в період незалежної України.

Основне завдання намагалася виконати і, як це було можливо, знайти нові дані і ще невідкриті сторінки рідного краю. Краєзнавча робота виявилась дуже цікавою і водночас клопіткою.

Підбиваючи підсумки роботи, слід звернути увагу на наступні аспекти, зокрема слід відзначити те, що історія міста сягає 1795 роком коли відбулося урочисте заснування Вознесенська, про що повідомлялося всією імперією Указом від 13 червня 1795 року. Але ще за часів Великого князівства литовського у 1430 р. на перехресті річок Південний Буг та Мертвовід було закладено укріплення-фортецю під назвою Соколець. У XVIII ст. за часів Нової Січі, на місці колишньої фортеці був козацький зимівник Соколи Бугогордівської паланки. Також цікавим є створення проекту за яким будувалося місто, на що автор звернула особливу увагу. За проектом Вознесенськ повинен був стати значним адміністративним і торговим центром на півдні Росії. Основними містоутворюючими факторами для Вознесенська

намічалися адміністративний, культурно – просвітницький, фактор зовнішньої і внутрішньої торгівлі, а також промисловості. Вознесенськ, отримав свою назву з нагоди церковного свята – Вознесіння Господнього.

Вдруге Вознесенськ почав активно забудовуватися з 1818 року, коли став одним із центрів військових поселень Новоросійського краю. Будівництво набуло особливо широкого розмаху під час підготовки до Всеросійських військових маневрів, що були призначені на літо 1837 року.

Великі маневри як наймасштабніша подія в історії міста відіграли дуже важливу роль у подальшому розвитку Вознесенська. Населений пункт почав не тільки зовні набувати рис повноцінного міста, але і в плані внутрішнього життя пішов значно вперед: в торгівлі, в культурі, в ремесленнических промислах. Всю першу половину XIX століття Вознесенськ залишався військовим поселенням, що гальмувало його розвиток.

Події у місті під час революції 1905-1907 рр. продемонстрували організованість робітників і селян, їх здатність до рішучих виступів проти експлуататорів, їх здатність до рішучих виступів проти експлуататорів. Але ця революція не дала селянству землі, а тому питання про неї не було розв'язано, горючий матеріал революції лишається на порядку денному майбутніх революційних подій.

У роботі також розкрито події, які відбувалися під час Першої світової війни, подій Визвольної війни 1917-1921 рр та Великої Вітчизняної війни. Досить детально описаний радянський період з історії Вознесенщини. Де подається інформація про розвиток промисловості, а саме відкриття і роботу різних підприємств (шкірзавод, м'ясокомбінат, сиркомбінат та інші), відкриття шкіл, музеїв.

Історичний екскурс роботи закінчується нашими часами і пов'язаний з розбудовою незалежної України та культурним, економічним і соціальним розвитком сучасного Вознесенська. У роботі було використано дуже багато статистичних даних. Всі вознесенці добре пам'ятають перші роки незалежності.

Дійсно вони були ознаменовані тим, що новий розвиток отримала соціальна сфера, саме тоді було багато зроблено для матеріально технічного оснащення району, піднесення народної освіти, медицини. В квітні 1994 року на посаду мера міста було обрано Гержова Юрія Івановича, на якій він пробув до 2012 року. На його заміну в червні 2013 року обрали діючого мера Лукова Віталія Дмитровича.

Основне коло промисловості на сьогоднішній день складається з 18 підприємств. В загальних обсягах виробництва промислової продукції частка підприємств легкої промисловості становить близько 85 % (виробництво шкіри та шкірсировини, пошив верхнього одягу, взуття, виготовлення меблів) та 15 % харчової промисловості (виробництво м'ясних, ковбасних виробів, хлібобулочних та кондитерських виробів). Ряд промислових підприємств в місті мають фірмову мережу магазинів через яку реалізується продукція власного виробництва.

Реалізація державної культурної політики в місті Вознесенську забезпечує цілісний комплекс закладів та установ, серед яких: Міський будинок культури, 6 бібліотек, 2 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, історико-краєзнавчий музей, художній музей Є.А. Кібріка, культурно-виставочний центр «Райдуга», кінотеатр «Україна», молодіжний центр «Олімп», парк культури і відпочинку ім. М. Островського, Парк 1 Травня.

Освіта Вознесенська – одна з найважливіших стратегічних галузей міста. У ній зосереджено базовий потенціал майбутнього громади. Сьогодні більшість навчальних закладів м. Вознесенська працює в інноваційному режимі. З метою забезпечення ефективного розвитку, за ініціативи Управління освіти, при підтримці депутатів, громади міста впроваджується міська цільова програми розвитку освіти міста на 2009 - 2017 роки.

Робота вміщає також багато матеріалів про розвиток промисловості, а також соціального та культурного життя населення в продовж певного періоду історії. Багато уваги приділено розвитку освіти, розбудова шкіл, дитячих

садочків. Історія краю є дуже цікавою і різноманітною ще через такий факт, що з історією Вознесенська пов'язана діяльність таких постатей, як імператриця Катерина II, цар Павло I, архітектор Де Волан, художник Е.А. Кібрик.

Знати історію свого міста, цікаво розповідати її, згадувати легенди та оповіді старожилів, вміти зацікавити молоде покоління, посилаючись на архівні джерела та літературні твори, навчити зрозуміти минуле, бачити сучасне, мріяти про майбутнє – заповітна мрія кожної людини.

Важливою ланкою дипломної роботи є пошукова праця, цікавою вона є тоді, коли перед тобою відкриваються назви вулиць, урочищ, місцин. На основі розповідей старожилів можна уявити собі місце знаходження та зародження населеного пункту, історію походження прізвищ.

Багато чого невідомого таїть в собі давнина. Вона розкривається перед нами у простих старих фотографіях, документах, речах домашнього вжитку, одязі, монетах, старих нагрудних жіночих прикрасах. Особливого значення набуває історико-краєзнавчий музей в фондах якого зберігається понад 2000 експонатів. Основні його завдання – збереження та примноження відомостей з історії рідного краю, матеріальних цінностей, духовних традицій та звичаїв народу. Музей щороку поповнюється новими експонатами, його відвідують і дорослі, і діти.

Вознесенськ має неперевершені історичні цінності, їх треба систематично вивчати, залучаючи вчених, щоб зробити нашим загальним надбанням. Так, як Вознесенщина, мальовнича і цікава своїми просторами, красою ландшафтів, історичною спадщиною, дарує нам яскраві враження, заряд бадьорості та здоров'я.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

Архівні матеріали

1. Державний архів Одеської області, ф. 1 (Управління Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора), оп. 200, спр. 46. (Про прибуття в м. Вознесенськ членів турецького уряду на військові маневри), 162 арк.
2. Державний архів Одеської області, ф. 2 (Канцелярия Одесского Градоначальника (с 1820 г. — Новороссийского и Бессарабского Генерал-Губернатора, с 1874 г.- Министерства внутренних дел) (1803–1919)), оп.7, спр. 2, 246 арк.

Опубліковані джерела

3. Городские поселения в Российской империи. – Спб.: Тип. т-ва «Общественная польза», 1865. – т.5. ч.2. С.52.
4. Шмидт А.И. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Херсонская губерния. Часть 2/А.И. Шмидт. - СПб.: Тип. Калиновского, 1863.–1022 с.
5. Полное Собрание Законов Российской Империи : Собрание первое : С 1649 по 12 декабря 1825 года в 48 т – СПб. : Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. – т. 23, № 17300. с. 641.
6. Фабрициус И.В. Археологическая карта Причерноморья УССР. – Киев: и-во АН УССР, 1951. – т. 1, 131 с.
7. Шкавриков В.А. Планировка городов России XVIII и начала XIX века/В.А. Шкавриков. – М.: Изд. Всесоюзной Акад. архетектуры, 1939 – 256с.

Спогади

8. Боротьба за владу Рад на Миколаївщині : збірник спогадів учасників Великої Жовтневої соціалістичної революції та громадянської війни (1917-1920). – Миколаїв, 1959. – 187 с.

9. Омелянович-Павленко М. Спогади українського командарма / Михайло Омелянович-Павленко. – К. : Планета людей, 2002. – 459 с.

Преса

10. Калина О.Є. «Вознесенщина революційна»: Історико-хронологічний нарис у газеті з продовженням (з історії рідного краю, до 70 – річчя Компартії України). /О.Є. Калина // Радянська правда. – 1988. № №96 151 – червень – вересень.

11. Куліш Д.І. Мінеральна «Вознесенська» / Д.І. Куліш //Південна правда.- 1990.- 22 квітня.- С. 4.

12. Тупайло С.В. Вірність друзям :[про книгу поезій А.В. Харлановича “Сонце опівночі”] / С.В. Тупайло // Радянське Прибужжя. - 1999. - 30 с.

13. Урман І.М. Двері музею відчинені / І. М. Урман // Радянська правда- 1986. – 6 грудня. – С. 3.

ЛІТЕРАТУРА

14. Бачинська.О.А. Козацтво на Півдні України. Кінець XVIII – XIX століття./ Бачинська.О.А., МаленкоЛ.М., Прігарін О.А., Шиян Р.І – Одеса : Маяк, 2000. – 250 с.

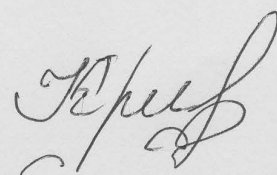
15. Бачинський А. Д. Козацтво на Півдні України. 1775 – 1869 / А. Д. Бачинський, О. А. Бачинська — Одеса: Маяк, 1995. – 55 с.

16. Бош Є. Б. Жовтневі дні на Правобережжі / Є. Б. Бош. – [2-е вид.] – [X] : Державне видавництво України, 1925. – 31 с.

17. Бурій В. М. Народно-православний календар / В.М. Бурій. — Черкаси: Вертикаль, 2009. — 95 с.

18. Вінцовський Т. Формування і діяльність органів влади Центральної Ради на півдні України : монографія / Тарас Вінцовський. – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус»», 2012. – 384 с.
19. Вознесенськ-сайт міста: Економіка міста. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://voznesensk.osp-ua.info/index.php?ch=3&fl=econ>.
20. Вознесенська загальноосвітня школа I-III ступенів Вознесенської міської ради Миколаївської області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://voznesensk-school8.mirshkol.com/uk/site/pro-nas.html>.
21. Герзов Юрій Іванович БІОГРАФІЯ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gerzhov.openua.net.ua/bio.php>.
22. Гуржій О. І. Заселення Південної України у XVIII ст. і роль козацтва в цьому процесі / О.І. Гуржій – Київ: Основи, 1998. – 189 с.
23. Дорошенко О. М. Добродійно-меценатська діяльність Скаржинських: церковна та освітня справа /О.М. Дорошенко // Наукові праці ЧДУ ім. П. Могили. Сер.: Історія. 2012.— Вип. 168. — Том 180. — С. 18
24. Захарова Р. І. Вознесенщина моя зоряна: історико-краєзнавчий нарис / уклад.:Р. І Захарова [та ін.] . – Вознесенськ : Вознесенська друкарня, 2003 – 209 с.
25. Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська область / Гол. ред. кол. П. Т. Тронько (голова) та ін. – К.: Головна редакція Української енциклопедії АН УРСР, 1971. – 772 с.
26. Історія Української РСР. (у 8-ми томах, 10-ти книгах) /Шевелєв А. Г.(гол. ред.) – Київ: АН УРСР «Наукова думка», 1977, – т. I, – 444 с.
27. Конотопенко Я. И. Николаевщина в огне боев (февраль-март 1944 г.) / Я. И. Конотопенко. – Николаев : «Полиграфцентр» ЧП Шамрай, 2006. – 79 с.
28. Краснюк И. В. Вознесенский художественный музей Е.А. Кибрика /Краснюк И. В. — Одесса: Маяк, 1990. – 56 с.

29. Кришко Т. С. Становлення та розвиток м. Вознесенська(Соколи) XIII середина XIX ст. / Тетяна Сергіївна Кришко // «Хаджибеївські читання»: матеріали Всеукраїнської наукової конференції з історії України для студентів та аспірантів / Тетяна Сергіївна Кришко. – Одеса: Букаєв Вадим, 2016. – С. 30–37.
30. Ложешник А. С. Отамани Бузького козацького війська: просопографічний портрет / А.С. Ложешник // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. — 2013. — Вип.36. — 162 с.
31. Мельник С. К. Перемога Радянської влади на Півдні України (березень 1917 – березень 1918 рр.) / С. К. Мельник. – Київ: Видавництво Київського університету, 1966. – 190 с.
32. Ованесіян В.П. Долина богини Дану. / В.П Ованесіян – Вознесенськ: Вознесенська друкарня, 2001. – 194 с.
33. Савченко В. А. Мишка Япончик и Атаман Адский Историческое расследование / Віктор Анатолійович Савченко. – Одеса: Optimum, 2005. – 227 с.
34. Слободянюк Б. Й. Вознесенськ (краєзнавчий нарис) / Б.Й Слободянюк. – Вознесенськ: Вознесенська друкарня, 1998. – .38 с.
35. Слободянюк Б.Й. Вознесенськ (історико-краєзнавчий нарис)./ Б.Й. Слободянюк. – Одеса: Маяк, 1972. – 36 с.
36. Слободянюк Б.Й. Вознесенськ (нарис). / Б.Й Слободянюк. – Одеса: Маяк, 1974. – 32 с.
37. Слободянюк Б.Й. Вознесенське намісництво / Б.Й. Слободянюк // Українська Радянська Енциклопедія. В 12 - ти т. – т.2. /гол. Ред. Кол. Бажан М.П. – Київ: Поліграфкнига, 1976 – 862 с.
38. Стеценко Л.П. Іван Карпенко-Карий (І.К. Тобілевич). Життя і творча діяльність./Л.П. Стеценко. – Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури, 1957. – 304 с.

39. Сугацька, Н. В. Трагічні події на Миколаївщині (1941-1944) /Н. В. Сугацька. – Миколаїв : Вид-во Ірини Гудим, 2010. – 43 с.
40. Тимофеенко В.И. Города Северного Причерноморья во второй половине XVIII / В.И. Тимофеенко. – Киев: Наукова думка, 1984. – 222 с.
41. Харланович Анатолій Васильович // Літературна Миколаївщина в особах: бібліографіч. покажчик / за ред. В.П. Бойченка; уклад. Н.А. Полівода. - Миколаїв: Ганна Гінкул, 2001. – 356 с.
42. Цубенко В. Л. Документи з історії військових поселень в Україні / Авт.-упорядн. Цубенко В. Л.; Гол. ред. Матвеев С. О. Одеський державний економічний університет; Відділ історії козацтва на Півдні України Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України. □ Харків: «Видавництво САГА», 2008. □ 376 с.
43. Шкварець В.П. Миколаївщина першого десятиліття незалежності України. 1991-2001 рр. Історико-краєзнавчий нарис / В.Шкварець. – Миколаїв: Видавничий відділ Миколаївського навчально-наукового центру Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, 2002. – 90 с.
44. Шкварець, В. П. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни, 1941-1945 рр. / В. П. Шкварець, М. Ф. Мельник // Історія рідного краю. Миколаївщина. – Миколаїв, 2003. – 189 с.
45. Шкварець, В.П. Історія рідного краю. Миколаївщина : [навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів] / В. П. Шкварець, М.Ф.Мельник. - 2-ге вид., доопр., випр., доп. - Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили ; Одеса : ТОВ ВІД, 2003. – 280 с.
46. Шкляев И. Н. МИШКА ЯПОНЧИК (применение Метода сравнительного анализа в исторической биографистике) / Игорь Николаевич Шкляев. // Записки історичного факультету. – 1996. – №2. – С. 104 – 112.
47. "Школа творчого неспокою" – такий девіз обрали учні й вчителі Вознесенської гімназії №1 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://vozneseensk-gymnasium1.edukit.mk.ua/>